

Nieuw project verbetering geestelijke gezondheidszorg in Georgië

Gesprek met Fer Haak

door Alexandra Gabrielli

In 2002 werd ik geattendeerd op de situatie van de geestelijke gezondheidszorg in Georgië. Er werd een klemmend beroep op me gedaan een bezoek te brengen aan twee psychiatrische ziekenhuizen in Georgië om me een beeld te vormen en na te gaan wat voor hulp wij vanuit Nederland zouden kunnen bieden. Op uitnodiging van Manana Sharadshidze, voorzitter van de Georgian Association of Mental Health (GAMH) ben ik met een Nederlandse delegatie van Regionale Instellingen voor Beschermd Wonen (RIBW) in juni 2002 naar Georgië gegaan voor een kennismaking. We zijn daar acht dagen gebleven en hebben het Gldani- en het Asatiani ziekenhuis in Tbilisi bezocht.

Manana Sharadshidze is psychiater en jarenlang werkzaam geweest op een afdeling van een ziekenhuis. Zij is initiatiefneemster van de psychiatrische hervormingsbeweging in Georgië en oprichtster van het Psycho-Sociaal Rehabilitatie centrum (PSR). Georgië wil de ouderwetse, hiërarchische psychiatrie van de inrichtingen moderniseren. Onder vaak erbarmelijk omstandigheden worden patiënten opgevangen en echte verzorging blijft uit. Het is de bedoeling dat instellingen voor maatschappelijke geestelijke gezondheidszorg in Georgië structureel en regionaal tot ontwikkeling komen en dat men zich gaat inspannen voor nieuwe wetgeving”.

Aan het woord is Fer Haak, directeur van de Regionale Instelling voor Beschermd Wonen Kennemerland/Amstelland en de Meerlanden te Haarlem - (RIBW K/AM).

Een RIBW zorgt ervoor dat mensen met een psychiatrische achtergrond gewoon in de maatschappij kunnen wonen, uitgaande van hun eigen wensen en mogelijkheden. Een RIBW biedt zorg op maat met huisvesting, individueel of in een groep, begeleidt naar zelfstandig wonen en bij het functioneren in de samenleving. Al deze voorzieningen zijn in Georgië niet aanwezig.

Fer Haak: “We hebben ons een beeld kunnen vormen van de geestelijke gezondheidszorg in Georgië en vastgesteld dat hulp verschrikkelijk hard nodig is. Om het kort en bondig te zeggen: er is niets in Georgië. Er is een traditionele vorm van bewaak-psychiatrie onder heel slechte omstandigheden. Van heel veel mensen moet je vaststellen dat ze slecht gediagnosticeerd in klinieken verblijven. Ik kreeg de gelegenheid met een directeur mee te lopen in een ziekenhuis en

ik had de ruimte te fotograferen wat ik wilde. In het contact met patiënten ervoer ik hoe deplorabel hun toestand is. Na afloop van ons bezoek maakten we voorlopige afspraken over de manier waarop wij samenwerking willen opbouwen en dat heeft geleid tot een tegenbezoek in hetzelfde jaar. Twee mensen van de Georgian Association of Mental Health kwamen naar Nederland voor een oriënterende stage-periode. Zij zijn ruim een maand bij ons geweest. We lieten hen kennis maken met onze organisaties en bij GGZ Nederland, onze landelijke branche-organisatie, deden zij mee aan een programma. Zo konden zij ervaren hoe wij hier in Nederland in vijftientwintig jaar tijd het werk methodisch hebben opgebouwd en hoe wij met rechten van cliënten omgaan.

Hoe gaat de samenwerking er uitzien?

“Er zijn afspraken gemaakt voor een Project Beschermde wonen met een dagactiviteitencentrum, waaronder een kunsttherapeutisch atelier, bij voorkeur middenin de hoofdstad Tbilisi. Van belang is ook het investeren in een opleidingsprogramma, want het gaat niet alleen om nieuwe accommodatie voor patiënten en cliënten of om doktoren die meestal goed opgeleid zijn aan de universiteit, maar ook om het verzorgend personeel. Veel moet geïnvesteerd worden in de houding van verplegend personeel en burgers om de patiënt de kans te geven als mens gehoord en gerespecteerd te worden in zijn wensen. Die andere houding dient als uitgangspunt voor verdere ontwikkeling en is ondergebracht in een voorlopig programma. Mede om die reden hebben wij een drietal mensen uit Georgië uitgenodigd voor een werkbezoek aan het Kwartiersmakersfestival in Haarlem in oktober 2006: Manana Sharashidze, Archil Begiashvili,

directeur van het Psycho-Sociaal Rehabilitatiecentrum en Nunu Dutchidze, kunsttherapeute en werkzaam bij het Rehabilitatiecentrum. We wilden hen laten ervaren hoe Nederland omgaat met zijn psychiatrische patiënten en cliënten”.

Kwartiersmakersfestivals worden regelmatig in diverse steden van Nederland georganiseerd en hebben tot doel het stigma van psychiatrische patiënten weg te nemen. De festivals zijn in wezen anti-stigma campagnes. In de woorden van Fer Haak: “Veel bekende mensen hebben wel eens geleden aan een psychiatrisch ziektebeeld, maar zonder hen zou de wereld een stuk armer zijn. Het is niet zo dat mensen met een psychiatrisch ziektebeeld niet van betekenis zijn. Ze zijn mensen zoals jij en ik. Je moet mensen niet beoordelen op een diagnose, maar je moet ze beoordelen op hun kwaliteiten. In Haarlem vindt een van de bekendste Kwartiersmakersfestivals plaats. Op diverse podia is van alles te beleven, voorstellingen, discussiebijeenkomsten, workshops. Op het festival van oktober 2006 heb ik aandacht gevraagd voor Georgië. Daartoe hadden we een foto-expositie ingericht in het Mondiaal Centrum van Haarlem over de psychiatrie in Georgië die door Manana Sharadshidze werd geopend. In die tijd werd ook in Utrecht op het Filmfestival de documentaire film ‘Kinderen van Stalin’ van regisseur Harrie Timmermans vertoond. Onderwerp is het Alexander Kajaia psychiatrische hospitaal in de plaats Soeram, in het hart van Georgië. Uit alle windstreken van de Sovjet-Unie kwamen vroeger patiënten daar naartoe. Het hospitaal kon indertijd zevenhonderd mensen herbergen.

Vijftien jaar na de onafhankelijkheid van Georgië tellen we nog slechts zeventig bewoners. De patiënten hebben niets te doen; de meesten hangen wat rond en staren doelloos voor zich uit. Tijdens dit laatste werkbezoek zijn de contacten weer aangehaald en de manier van aanpak van het Georgië-project hebben we besproken. We zijn nu zover dat de kaders voor een plan op tafel

liggen. We hebben ook een bedrag aan geld bij elkaar gebracht dat voldoende moet zijn om de eerste stappen te zetten in de verwezenlijking van het Georgië-project: een plek inrichten voor beschermd wonen en voor dagbesteding van patiënten”.

Ik vraag aan Fer Haak hoe hij bij Georgië betrokken geraakt is?

“Tja, dat zou je toeval kunnen noemen, maar als je in de voorzienigheid gelooft, dan is het gestuurd. Op een dag ontmoette ik Inge Evers op een expositie in haar atelier in Heemstede waar mensen bezig waren met het maken van vilt. Op een werktafel lag materiaal over Georgië”.

Het bleek dat Inge zich al sinds jaren inzet voor behoud en bevordering van de traditie van viltmaken in Georgië, een van de oudste kunstvormen, waarbij textielkunstenaars, ontwerpers en viltmakers met elkaar samenwerken. Het is een vorm van zogenaamde “Community Art”. Immers, viltten doe je meestal gezamenlijk en schijnt een heilzame invloed op de mens te hebben. Viltten werkt rustgevend en is therapeutisch. Het is een langdurig proces waarbij men ruwe en losse schapewol op een ondergrond legt en van een decoratie voorziet. Met behulp van water en zeep worden de losse vezels daarna tot een vaste stof gerold. Ieder viltapijt is anders van compositie en kleur. Tegenwoordig wordt, geïnspireerd op de oude meesters, moderne viltkunst gemaakt.

Op uitnodiging van Fer Haak gaf Inge Evers in 2005 workshops voor medewerkers en cliënten van het Psycho-Sociaal Rehabilitatiecentrum in Tbilisi. Onder de deelnemers bevond zich ook kunsttherapeute Nunu Dutchidze. Hiermee werd de verbinding tussen de wereld van de psychiatrie en het viltmaken gelegd. Inge Evers was ook aanwezig op het Kwartiermakersfestival van Haarlem met een open atelier waarbij ook Nunu Dutchidze betrokken was.

In Tbilisi is een expositieruimte annex atelier waar de Georgische Wol Research Groep is gevestigd. Het plan is nu de ruimte zo in te richten dat cliënten van het Psycho-Sociaal Rehabilitatiecentrum gebruik kunnen maken van de faciliteiten en andere mensen daar kunnen ontmoeten. Er zijn nu voorstellen voor zo'n samenwerking gedaan en het ziet ernaar uit dat spoedig het project van start kan gaan.

“We proberen verbindingen te maken”, aldus Fer Haak: “Waar we ook nog op studeren is of we de ervaring van een succesvol project in Litouwen beschikbaar kunnen stellen voor andere landen. Dat project is tot stand gekomen in samenwerking met de Amsterdamse instelling voor geestelijke gezondheidszorg, Mentrum. Er zijn speciale projecten die zich richten op maatschappelijke transformatie in de voormalige Oostbloklanden en de ontwikkelingsprocessen in de gezondheidszorg vallen binnen de kaders van die projecten. Je eigen kennis en ervaring moet je koppelen aan de inzichten die elders bestaan en via de verbinding kun je processen wat sneller laten verlopen.

Het is niet de bedoeling dat wij de mensen in het voormalige Oostblok afhankelijk willen maken van het Westen. De ontwikkeling die we meehelpen op gang te brengen moet hen zelfstandig maken. Het gaat om het aansturen van de gewenste veranderingen. We investeren in duurzame contacten in Georgië, mensen die zelf actief zijn, betrokken zijn in patiëntenzorg en een relatienetwerk hebben. Ons project loopt niet via de Georgische overheid.

Met het beperkte budget dat wij momenteel te besteden hebben, maar dat zeker niet genoeg is om het hele Georgiëproject te financieren, gaan we nu van start.

Als er mensen zijn die in het Georgiëproject willen investeren, heel graag, ze zijn welkom. We hebben een speciale rekening geopend binnen onze organisatie ten behoeve van het

Georgiëproject. We nodigen iedereen uit een bijdrage te leveren. Elk jaar leggen we verantwoording af. Alle bedragen zijn ons even dierbaar, het gaat niet alleen om tonnen, ook bescheiden bedragen helpen mee om beschermd wonen voor Georgiërs te realiseren. We zijn momenteel op zoek naar huisvesting voor twintig tot dertig cliënten. Heuglijk bericht is dat architect Terry van der Heide uit Den Haag heeft aangeboden zonder kosten mee te werken aan het project. Zij gaat de woonwensen vertalen naar bouwkundige concepten. Wij hebben al een aantal projecten met haar gerealiseerd, waarover een documentaire film is gemaakt, te zien op internet (www.ribw-kam.nl). De film gaat niet alleen over de visie van het beschermd wonen-concept, maar ook over de betrokkenen die uitgebreid aan het woord komen. Eigenlijk is het zo dat de cliënten geen andere woonwensen hebben dan wij. Dus het idee dat je vier volwassen mensen met

een psychiatrische achtergrond als een soort schijngezin bij elkaar moet laten wonen met allemaal een klein slaapkamertje, is een achterhaald idee. Onze inzet is een volwaardige woning met eigen voorzieningen met ontmoetingsmogelijkheden binnen het complex. Het gaat erom dat de bevolking niet denkt dat mensen met een psychiatrische achtergrond lui zijn of gek en opgeborgen moeten worden, maar dat ze mensen zijn die ook graag inhoud aan hun leven willen geven”.

Geïnteresseerden in deelname aan het Georgiëproject kunnen contact opnemen met Fer Haak, RIBW K/AM, Postbus 2257, 2002 CG Haarlem. Tel. 023 - 517 8700

E-mail: postbus@ribw-kam.nl Internet: www.ribw-kam.nl/

Fortis bankrekeningnummer van het Georgiëproject: 24.34.49.631 t.n.v. St. Reg. Inst. Bes.Wonen K/AM te Haarlem onder vermelding van Georgiëproject.

Fer Haak (geb. 1948) is directeur van de Regionale Instelling voor Beschermd Wonen Kennemerland/ Amstelland en de Meerlanden te Haarlem - (RIBW K/AM). Op zijn zeventiende ging hij als vakantiehelp in de gezondheidszorg werken en heeft sindsdien de zorg niet meer verlaten. Na diverse opleidingen, o.a. aan de Sociale Academie raakte hij rond 1975 betrokken bij de vernieuwing van de chronische psychiatrie vanuit de anti-beweging die veel van zich deed horen in de jaren zeventig.

Haak droeg bij aan de realisatie van de eerste projecten van beschermd wonen in Nederland en bouwde met een aantal collega's een koepelorganisatie op die later is opgegaan in de branche-organisatie Geestelijke Gezondheid (GGZ) Nederland. Hij werkte mee aan nieuwe wet- en regelgeving op psychiatrisch gebied. Bezoeken aan de Verenigde Staten, Italië en Zweden leidden tot ontwikkeling van nieuwe methodieken en onderwijsprogramma's in de psychiatrie. De methodiek is nog steeds in ontwikkeling. Kennis en ervaring van derden worden geïntegreerd en weer ter beschikking gesteld aan anderen. Volgens Fer Haak is kennis en ervaring koppelen aan inzichten van elders belangrijk voor ontwikkelingsprocessen in een vakgebied.

De bij dit artikel afgebeelde schilderijen zijn gemaakt door psychiatrische patiënten in Tbilisi.

Telkens als Inge Evers in Tbilisi komt neemt zij een aantal schilderijen en tekeningen mee terug naar Nederland voor inlijsting en verkoop via de RIBW K/AM.

Verkoopprijzen variëren van 85 tot 100 euro (formaten tussen 13 x 10 en 61 x 43 cm). De opbrengst is bestemd voor het Georgiëproject Beschermd wonen.